

מהם בגיל המתאים ללמוד בישיבה, ואם אצליה להשפיע על נכדו שיסע איתי ללמוד, הוא יהיה מאושר מאוד. השתדלתי לקחת את נכדו לסמרקנד, אבל בתו לא הסכימה בשום אופן.

לאחר שרכשתי את אמונו, גיליתי לו את מטרת בואי, ושאלתי אם יש לו כתבי היד, על מנת לשלחם לרבי. הוא הראה לי ספר של כתבי יד, אבל סירב להיפרד ממנו. רק לאחר שנתתי לו את המאמר של הרבי, דיבור המתחיל 'בראשית ברא' - שהעתקתי בכתבי יד לאחר שקיבלנו אותו ברוסיה, הסכים לתת לי את הספר של כתבי היד. כמו את כולם, גם אותו עזבתי בשיברון לב.

ספר התורה של ר' ראובן הסופר

כעבור שנה, לקראת חג הפסח, הגיע לסמרקנד גיסי אריה לייב, ואמר שלאחרונה ביקר בהאמיל, וכאשר נפגש עם ר' שמואל גרשון, הוא גילה לו בסוד שיש לו ספר תורה שקבלה בידו שנכתבה על ידי ר' ראובן, הסופר של אדמו"ר הזקן, וכי הוא רוצה שיוציאו את ספר התורה מחוץ לגבולות רוסיה, וימסרו בשמו לרבי. הוא התחנן שאבוא אליו מיד לקחת את ספר התורה המיוחד כי הוא אינו חש בטוב.

החלטתי לנסוע אליו מיד אחרי פסח. הגעתי להאמיל בשעת בוקר מוקדמת, וכאשר נכנסתי לביתו, נוכחתי לראות שבנותיו יושבות אחריו שבעה... לא ידעתי מה לעשות. אחר-כך התקיים בביתו מנין, ובפעם הראשונה ראיתי שיהודי אחד עובר לפני התיבה, ובתו של הנפטר אומרת קדיש. שמעתי שם איזה אסמכתא על זה.

דברי חיים

לאחר שהסתיימה התפילה, סיפרתי לבנותיו על מה שאביהן אמר לגיסי בקשר לספר-תורה. הן אמרו שאכן לפני פטירתו הוא אמר שרצה מאוד לראות אותי, אבל לא ידעו מדוע. סיפרתי להן מה שידעתי על ספר התורה מדברי אביהן אל גיסי, ועל רצונו שהספר יגיע לידי של הרבי.

הן לא ידעו היכן נמצא ספר התורה המדובר, אבל החלו להעלות בזיכרונו. הם נזכרו שאכן היה לו ספר-תורה שהיה צמוד אליו כל הזמן, ואתו עבר את כל המלחמה. הוא מאוד שמר על ספר התורה הזה, אך בשנים האחרונות הניח אותו בבית הכנסת שבאחת העיירות בהן רגיל היה לשחוט.

הן לא הצליחו להיזכר באיזה עיירה נמצא ספר התורה, אבל אמרו שמכיוון שהנכד בן השלוש עשרה היה מתלווה אל הסבא בנסיעותיו, אפשר לנסוע יחד אתו, ולהתחקות אחר עקבותיו של ספר התורה.

החלטנו שבשעות הערב זה הזמן הטוב ביותר ללכת לחפש את הספר, כיוון שבשעה זו נמצאים אנשים בבית הכנסת, לתפילת מנחה וערבית. לקחתי מונית, ונסעתי עם הנכד ועם אחת הבנות, לכיוון העיירות אליהן היה הולך לשחוט.

הרבי מתפלל לפני העמוד, ליד ארון הקודש בזאל הקטן של 770, בו שכן ספר התורה של ר' ראובן הסופר

העיירות היו סמוכות זו לזו, ובמשך פחות משעה עברנו בכולן. בעיירה השלישית זיהתה הבת בארון הקודש את ספר התורה של אביה. היה זה ספר תורה ישן מאוד ו'רזה', עם 'עצי חיים' עתיקים.

היהודים בעיירה לא רצו לתת את ספר התורה, באמרום כי בשמחת תורה הם רוקדים עם ספר תורה זה, מכיוון שהוא קל לנשיאה... התעקשתי שאני מוכרח להוציא משם את הספר, ואמרתי לבתו שלא אזוז מהמקום ללא ספר התורה. הבת טענה ליהודי העיירה שספר התורה שייך לאביה, והיא צריכה אותו כעת. כמוכן שלא אמרנו להם שאני לוקח את הספר, אלא דיברנו כאילו מדובר במשהו זמני. לבסוף לא הייתה להם ברירה, והם הניחו לנו לצאת עם ספר התורה.

שילמתי לבתו שלוש מאות רובל, ששווה למשכורת של שלושה חודשים בערך. זה היה ניראה בעיניהן כסכום הגון. אחר-כך נמלטתי מהמקום, שלא יתחרטו על העסקה...

כאשר הוצאתי סוף סוף את ספר התורה מהאמיל, הייתה לי שמחה גדולה לאין קץ, **עזובה להציל את ספר התורה של ר' ראובן הסופר, ובתקווה שהספר יגיע למקומו הנכון** (עמ' 1502, 19084)

מרוסיה, אבל זאת ידוע להם, שבעת הכנסת ספר תורה של משיח (שהתקיימה ביו"ד שבט תש"ל, חצי שנה לאחר ביקורו של אבי אצל הרבי), צירף הרבי איזה ספר-תורה עתיק, שאף אחד לא יודע מהיכן הוא ומה מיוחד בו.

כשפתחו עבורי את ארון הקודש בזאל הקטן, הכרתי מיד את הספר הזה, מבין כל הספרים האחרים שהיו בהיכל. זה היה ספר התורה שהוצאנו מרוסיה, המיוחס לר' ראובן, הסופר של רבינו הזקן...

פדין שבויים אמיתי

לאחר שהרחבתי בסיפורים על הרפתקאות נסיעותי, על הרשמים העמוקים שגותרו בזכרוני ושחשובים לי מאוד - שכחתי להזכיר את העיקר, על עצם המטרה, השגת כתבי קודש. בין שאר "הביכלעך" (ספרי כתבי קודש) שהשגתי, שכולם היו כמובן כתובים ביד, היה ספר אחד בעטיפה שחורה, ועוד ספר מאמרים בגודל של ליקוטי תורה, שהכיל יותר משבע מאות עמודים כתובים בכתב קטן בשורות מעוגלות.

ספרים אלו נכתבו בשנים בהן טרם הודפסו ספרי חסידות, בפרט משום שהצנזורה לא התירה להדפיס כל דבר. לכן, היו כותבים מקצועיים, שכתבו ספרי חסידות בתשלום. היו ספרים שנכתבו על נייר עם שורות, והיו ספרים יוקרתיים יותר שנכתבו על נייר ללא שורות. ספר כתבי היד שאני מצאתי, היה על נייר לבן וחלק, שנכתב על ידי כותב מומחה. השורות היו ארוכות ומעוגלות, כמו חצי עיגול, כנראה עקב מהירות הכתיבה. באותו ביכל היו מאמרי חסידות מאדמו"רי חב"ד, וגם כתבים של חסידויות אחרות.

כאשר הגעתי לרבי, התעניינתי לדעת אם הספר הגיע ליעדו אל הרבי. סיפרו לי, שבאחת ההתוועדות הביא עמו הרבי ספר עבה מאוד, והניחו על השולחן. לפי התיאורים של הספר, ייתכן מאוד שהיה זה ספר החסידות שאני השגתי. באותה התוועדות דיבר הרבי על מעלת פדין שבויים, ותוך כדי דיבור הרים את הספר ואמר: זה פדין שבויים אמיתי. והוסיף הרבי ואמר שזכות זו תעמוד לפודים - שגם הם יזכו לפדין שבויים.

בחור פשוט נגד משכיל גדול

בנסיעותיי לאותם יהודים שהתגוררו לבדם בערים ועיירות הרחוקות, ללא קהילה תב"דית, נוכחתי לדעת עד כמה חשובים החיים הקהילתיים, בעיקר לחינוך הילדים, הדור הבא.

הנה לדוגמא, סיפורה של משפחה חסידית, מהמשפחות המיוחסות של אנ"ש, שהיו בסמרקנד בשנות המלחמה. כמו רוב אנ"ש, ניסו את מזלם בזמן הבריחה הגדולה, בשנת